

5. Про заходи щодо поліпшення стану охорони праці на підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства вугільної промисловості [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України станом на 10.12.1998 № 1939. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1939-98-%EF>
6. Про відпустки [Електронний ресурс]: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=504%2F96-%E2%F0>
7. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс]: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>
8. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 16.12.1993 № 3721-XII / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3721-12>
9. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875-12>.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2011 р.

S. Vasilenko

SOCIAL ACTIVITY OF ENTERPRISES: CONCEPT AND DIRECTIONS OF REALIZATION

This article examines the concept of social activity of enterprises, him legislative adjusting. An author is analyse also separate directions of social activity of enterprises, problem, them legislative adjusting and practical realization.

УДК 341.1/.8

Є. А. Василькова

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РЕГІОНАЛІЗМ

Ця стаття розглядає проблеми розвитку та становлення феномену європейського регіоналізму.

Ключові слова: *європейський регіоналізм, європейська інтеграція, громадянське суспільство.*

Постановка проблеми. У ХХІ сторіччі, після багатьох міждержавних конфліктів, після двох світових війн, політична еліта та громадянська спільнота Європи переосмислила багато своїх вчинків і взагалі спосіб свого існування, і обрала путь економічної, культурної та політичної інтеграції, що сприяє стану миру та продуктивного співробітництва на континенті. Така інтеграція спочатку почала здійснюватись на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць держав-учасників, що були або економічно розвинутими, забезпеченими природними ресурсами або мали транскордонний статус. З цього почалася сучасна історія європейського регіоналізму, феномен якого займає провідне місце в історії та практиці європейської міждержавної інтеграції.

Ступінь наукової розробки теми. Детальне дослідження регіональної тематики як в рамках європейської інтеграції так і на українському просторі (зокрема, проблем регіоналізації, регіональних диспропорцій, регіональної політики різних рівнів,

міжрегіональної трансграничної співпраці а також питань запозичення і вдосконалення зарубіжного досвіду) представлено в працях вітчизняних та зарубіжних фахівців-юристів та фахівців з міжнародних відносин – М.О. Баймуратова, І.М. Бусигіної, В. Г. Введенського, Л.Б. Вардомського, В.О. Дергачова, В.Г. Грандберга, Т.В. Зонової, І.Д. Іванова, Р.Ф. Іванова, В.Н. Лексіна, В.М. Ліхачева, А.М. Швецова. Міжрегіональна співпраця представлена в їх роботах як одна з ключових тенденцій розвитку єдиної Європи. Вона визначається взаємодією об'єктивних умов, в яких розвивається Європейський Союз (далі – ЄС) на сучасному етапі і діяльністю суб'єктів, потенційно здатних використовувати дані умови для досягнення своїх інтересів, а також робити вплив на їх динаміку. При цьому поняття «регіон» уживається як широка аналітична категорія, вживана для оцінки просторових систем.

Метою даної статті є дослідження теоретичних підходів до феномену європейського регіоналізму.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що розвиток європейської інтеграції набрав інтенсивні оберти після Другої Світової Війни, ще наприкінці 30-х років ХХ ст. німецькими економістами був розроблений довгостроковий проект європейської інтеграції на основі «економічного співтовариства». Передбачалося створення Європейського торгового блоку і Центрального банку зі штаб-квартирою в Берліні. Особлива увага приділялася формуванню комунікаційної мережі і створенню нових транспортних коридорів. Роттердаму (Нідерланди) відводилася роль найбільшого порту Третього рейху для експорту вантажів. Передбачалося завершення будівництва системи каналів Рейн – Майн – Дунай. Нові автомагістралі мали ліквідувати кордони європейських країн, як вони знищили регіональні бар'єри всередині Німеччини. Після початку війни з СРСР в інтеграційні плани були внесені корективи. Радянський Союз «за допомогою» Третього Рейху повинен був «європеїзуватися».

Ідеї економічної програми нацистської перебудови Європи збіглися з сучасними інтеграційними тенденціями. Європейський і не тільки торговий союз став реальністю, фінансовий центр континенту перебуває в Німеччині, щоправда, не в Берліні, а у Франкфурті. Європейські транспортні коридори «Захід – Схід» є сьогодні однією з пріоритетних програм ЄС. Завершилося будівництво судноплавної системи Рейн – Майн – Дунай [1].

Відносини у сучасній Європі будуються на принципах правового громадянського суспільства, політичного і валютно-економічного союзу. «Слонами» на яких тримається дане явище є дві найбільші самостійні регіональні організації – Рада Європи (далі – РЄ) та ЄС. Ці організації суттєво відрізняються одна від одної: РЄ навчає держави правильному розумінню демократії і застосуванню норм, які стосуються прав людини, а ЄС являє собою інтеграційне об'єднання у сфері політики, економіки, зовнішньої політики, правосуддя, внутрішніх справ і європейської безпеки.

На думку професора В.О. Дергачова, процес європейської економічної інтеграції, що ґрунтується на чотирьох свободах – свободах пересування товарів, послуг, капіталів і робочої сили, детермінує функціонування спільного ринку та активізує процеси політичного об'єднання [2]. Особливу актуальність у цих умовах набули поняття «регіон» і пов'язана з ним концепція «регіоналізації». Особливість цього полягає у тому, що якщо в минулому учасниками регіональної інтеграції у світі були національні держави, тобто визнані міжнародним правом суверенні суб'єкти міжнародних відносин, то з появою ЄС суб'єктами регіонального співробітництва стають регіони держав-членів [3].

З метою сприяння європейському регіоналізму і посилення ролі окремих територій в 1985 р. була створена Асамблея регіонів Європи (англ. Assembly of European Regions, AER; укр. – АРЕ), що об'єднала під кінець століття понад 300

регіонів з 33 держав Західної, Центрально-Східної та Східної Європи з населенням понад 400 млн. чоловік. Першими членами АЄР зі Східної Європи стали Московська і Ленінградська області, Республіка Карелія (Росія) та Одеська область (Україна) [4].

В основу регіональної політики ЄС покладено принципи територіальної концентрації капіталу, фінансування цільових програм, співпраці з місцевою владою і передачі конкретних управлінських рішень на найбільш оптимальний територіальний рівень (принцип субсидіарності). Принцип субсидіарності в суспільних відносинах передбачає пріоритет прав та інтересів особистості перед правами та інтересами будь-якої спільності. Розподіл прав і обов'язків по виконавчій вертикалі здійснюється на основі делегування конкретних рішень на той територіальний рівень, де вони можуть виконуватися найбільш ефективно [5].

Згідно зі ст. 1 Декларації АРС «Про регіоналізм у Європі» 1996 року, «регіон – це територіальне утворення державного законодавства, що володіє рівнем наступним за рівнем держави і має політичне самоврядування» [6]. Так само держава повинна гарантувати його автономію, самобутність, повноваження та організаційний устрій (ст. 2 Декларації АРС).

Відповідно до вищезгаданої Декларації, регіон має свою конституцію, статут автономії або інший законодавчий акт, який визначає його як частину правової системи держави та встановлює його організацію та повноваження. Статус європейського регіону може бути змінений тільки за згодою і участю самого регіону. В одній і тій ж державі з метою збереження своїх історичних, політичних і соціокультурних особливостей регіони можуть мати різні статуси (ст. 3 Декларації АРС). Кожен регіон є виразом відмінної політичної самобутності, що відбиває демократичну волю регіону самостійно приймати найкращі форми його організації (ст. 4 Декларації АРС).

Необхідно зазначити, що у концептуальному розумінні, регіоналізм є досить складним, системним явищем. У науковій літературі, присвяченій цій проблематиці, можна виділити як мінімум п'ять підходів, кожен з яких висвітлює певну складову цього явища.

Перший підхід – це доктринальні підходи, що фокусують увагу на розвитку і застосуванні різних індикаторів регіоналізму. Головним завданням для дослідників цього підходу було з'ясувати, якою мірою ймовірно збіг економічної, соціальної, культурної та політичної складових мав рішучий вплив при виділенні міжнародних регіонів. Класичною в цій сфері є робота Б. Рассетта «Регіони та міжнародна система: дослідження в сфері політичної екології» [7]. У своїй роботі він використовував кількісну методологію і прийшов до висновку про те, що соціально-культурні об'єднання не можуть виступати в тій якості, в якій виступають політичні об'єднання або торгово-промислові групи, а в світі не існує регіону або об'єднання національних одиниць, які могли б бути ідентифіковані як підсистеми в міжнародній системі.

Другий підхід до регіоналізму акцентував увагу на описі динаміки інтеграції. Тут особливе місце займає школа неофункціоналістів (Е. Хаас, А. Монне, Л. Ліндберг). У стислому вигляді сутність їх концепції полягала в наступному: потреба держав в інтеграції в економічній, соціальній, культурній сферах здатна, по-перше, призвести до необхідності створення наднаціональних інститутів, по-друге, прискорити процеси політичної інтеграції. Головним було питання про те, які чинники сприятимуть схильності до вирішення проблем на регіональному рівні. Слід зазначити, що неофункціоналісти не розглядали інтеграцію як статичний стан або модель, вони розуміли її як діалектичний процес, обумовлений рушійними силами-близнюками – логікою інтеграції і логікою дезінтеграції, що складається в прихильності символам суверенітету, різноманітності країн-учасниць і аспектів взаємозалежності і безпеки [8].

Критичний підхід до неофункціоналістської концепції дозволив виявити деякі її недоліки, виправлення яких має особливе значення з точки зору вивчення взаємодії

інтеграції та європейського регіоналізму. Так, Й. Транхольм-Міккельсен, який здійснив детальний аналіз неофункціоналізму, звернув увагу на наступне. Якщо інтеграція розуміється як динамічний процес, то слід враховувати не тільки фактори, що його стимулюють, але й уповільнюють його чинники. Серед таких він виділив головні, що протидіють, на його думку, сили – націоналізм і різномірність [9].

Автори третього підходу до явища регіоналізму пояснювали його походження, головним чином, мотивацією політичних еліт, що беруть участь в процесі прийняття рішень. Дж. Най, найбільш яскравий американський представник цього напрямку стверджував, що держави, які перебувають у процесі підписання тих чи інших міждержавних договорів, мають так званий "номінальний" суверенітет. В результаті європейської інтеграції, як і передбачав Най, були не тільки створені наднаціональні політичні інститути, а й функції національних зазнали суттєвих змін, що спровокувало виникнення найбільш гострого питання розподілу повноважень. Най констатував недостатню роль держави і необхідність визнання ролі альтернативних політичних сил. Однак він заперечував можливість передачі повноважень регіональним центрам. Головною причиною неможливості цього він вважав те, що більшість лідерів не побажають обмежувати власну волю з посиленням нових політичних акторів [10].

Четвертий підхід до висвітлення питань регіоналізму був пов'язаний зі спробами передбачити або дати рекомендації з приводу розвитку процесу регіональної інтеграції. Його автори намагалися відповісти на питання, що станеться або має відбутися з рівнем міжнародного співробітництва. Вони виходили, насамперед, з тієї точки зору, що глобалізація неминуче призводить до "експлуатації" Півночі стосовно Півдня. Тому ряд регіонів Півдня мали отримати стимул до економічного та політичного співробітництва між собою, щоб об'єднатися і скласти протизвагу Півночі [11].

П'ятий напрям регіональних досліджень розглядало можливість створення мультіблокової міжнародної системи. Найбільш яскравим представником цього напрямку є Р. Мастер, який виклав основні принципи у своїй роботі "Мультіблокова модель міжнародної системи". Він вважав, що регіони можуть бути виділені без поглибленого аналізу їх стану і без уточнення індикаторів процесу регіоналізації. Увага фокусувалася тільки на можливі наслідки для міжнародної системи у випадку більш різкого прояву впливу того чи іншого регіону на стабільність і безпеку в світі. Мастер приходить до висновку про те, що не варто цього побоюватися. Мультіблокова система світу, вважає він, в якій присутні більш сильні регіони, володітиме елементами, що сприяють її стабільності [12].

Всі ці підходи характерні для «старого» регіоналізму. Після «холодної війни» ці підходи були переглянуті, переосмислені, пропущені через призму нового часу. Сучасні науковці спробували інтегрувати їх або взяти з них найкраще. В основу європейського регіоналізму було покладено прагнення до зближення сильних і слабких, багатих і бідних регіонів, і для цього були створені спеціальні інститути та інструменти. Для забезпечення і проведення цього діють спеціальні фонди: Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), Європейський соціальний фонд (ЄСФ), Секція координації Європейського сільськогосподарського координаційного та гарантійного фонду (ЕСКГФ) та ін.

Згідно з позицією професора В.О. Дергачева європейський регіоналізм – це політика західноєвропейських держав, що заснована на принципах «атлантичного» федералізму, яка передбачає звільнення громадянського суспільства з-під опіки держави. Сутність європейського регіоналізму полягає в поетапному переході від наднаціональних об'єднань до Європи регіонів [13].

Схожу думку має І.М. Бусигіна, яка вважає, що регіоналізм – це «процес перерозподілу владних компетенцій, передачі функцій від національного на регіональний рівень, поява і розвиток нових інституційних форм, що відповідають

новій ролі регіонів у процесі прийняття рішень на національному та наднаціональному рівнях» [14].

При цьому слід зазначити, що концепції «регіону» і «регіоналізму» не є тотожними один одному за змістом. Особливо це помітно при описі феномена Європи. Так, Європа може бути описана як група країн, з чого не випливає, що ці країни формують регіон, тому що між ними існує багато відмінностей (культурних, політичних, економічних та ін.) Саме через ці відмінності Європу досить складно розглядати як «когерентний регіон» [15].

Після отримання своєї державної незалежності Україна постійно намагається інтегруватися до Європи. Зважаючи на те, яким шляхом розвивається сама Європа, на один з перших планів виходять інтереси регіонального розвитку. Тому політика європейської інтеграції України повинна містити питання розвитку регіонів держави та їх співробітництва з регіонами держав-членів ЄС.

Висновки. Європейська інтеграція – це не просто процес зближення економік європейських держав і їхніх політичних систем, це зближення цивілізаційних засад багато в чому різних країн і народів. Якісна євроінтеграція східно-європейських держав взагалі не може здійснитися бюрократичними способами – рішенням центральних урядів і парламентів. Проблема зближення України та Європи – це, насамперед, проблема розвитку локальної демократії та культури. У цьому сенсі євроінтеграція є суто «низовим» процесом, де розвиток місцевого самоврядування, локального благоустрою, регіональної культури значить набагато більше, ніж всі рішення прийняті на «вищому», міждержавному рівні. Можна навіть сказати, що Україна як держава в спеціальному значенні цього слова взагалі не може бути нікуди інтегрованою, інтеграція можлива лише для України, як для країни, території, яка є призначеною для певного місцепроживання конкретних людей. Це означає, що доля України як європейської держави буде вирішуватися не тільки і не стільки у столиці, скільки в регіонах, і, що Україна як європейська держава може відбутися лише на локальному, місцевому рівні [16].

Зважаючи на нинішній розвиток ЄС, є цілком зрозуміло, що політика сучасного регіоналізму допоможе нейтралізувати багато проблем, які виникають на шляху врегулювання відносин між людьми розділеними різними культурними, ідеологічними, економічними та іншими факторами протягом певних історичних етапів, не використовуючи при цьому примус з боку центральних органів.

Список використаної літератури

1. Европейский регионализм [Электронный ресурс] // Институт геополитики профессора Дергачева В.А.. – Режим доступа: <http://www.dergachev.ru/book-7/04.html>
2. Там само.
3. Доморенок Е. Концепция «старого» регионализма в контексте современной Европы [Электронный ресурс] / Е. Доморенок. – Режим доступа: http://elib.org.ua/politics/ua_readme.php?subaction=showfull&id=1096450596&archive=&start_from=&ucat=3&
4. Див.: Assembly of European Regions. – Режим доступа: <http://www.aer.eu>
5. Див.: Хохлов И.И. Субсидиарность как принцип и механизм политики Европейского Союза / И. И. Хохлов. – Режим доступа: <http://www.nationalsecurity.ru/library/00018/index.htm>
6. По регионализму в Европе [Электронный ресурс]: Декларация Ассоциации Европейских регионов 1996 г. (Базель, Швейцария). – Режим доступа: http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ru/DR_RUSSE.pdf

7. Див.: Rasset B. World Politics. Menu for choice / B. Rasset, H. Starr. San Francisco, 1981. – 415 p.
8. Див. Ernst B. Haas. The Study or regional Integration Reflections on the Joy and Anguish of Pretheorizing // International Organization. Autumn, 1970. Vol. XXIII. No. 4. – P. 635.
9. Див.: Tranholm-Mikkelsen J. Neo-functionalism: Obstinate or Obsolete? A Reappraisal in the Light of the New Dynamism of the EC // Millennium: Journal of International Relations Studies. 1991. V. 20. № 1. – P. 1–22.
10. Див.: International Regionalism. Joseph S. Nye, Jr., ed. (Boston: Little Brown and Company, 1968. – P. 25.
11. Див.: Karl W Deutsch. The Analysis of International Relations. Second Edition. Prentice-Hall Inc., Linglewood Cliffs, NJ, 1978. – P. 247.
12. Taylor P. Regionalism: the thought and the deed. Frameworks for international cooperation. New York: St.Martin's Press, 1996. – P. 35–55.
13. Европейский регионализм // Институт геополитики профессора Дергачева В.А. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dergachev.ru/book-7/04.html>
14. Бусыгина И.М. Концептуальные основы европейского регионализма / И. М. Бусыгина // Регионы и регионализм на Западе и в России. – М. : Ин-т Европы, 2001. – С. 56.
15. Европейский регионализм: от концепта к реальности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://regionsar.ru/node/492>
16. Мальгин А. Украина: соборность и регионализм [Электронный ресурс] / А. Мальгин. – Режим доступа : <http://www.archipelag.ru/authors/malgin/?library=1848>

Стаття надійшла до редакції 07.10.2011 р.

E. Vasil'kova

EUROPEAN REGIONALISM

This article examines problems of development of fenomen regionalizmu on European.

УДК 349.22

К. І. Дмитрієва

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У статті розглянути особливості регулювання гендерних трудових правовідносин. Зроблені висновки щодо удосконалення національного законодавства, необхідності його систематизації, втілювання принципу гендерної рівності у сфері праці.

Ключові слова: право на працю; трудові правовідносини; дискримінація; гендерна диференціація оплати праці; права жінок; професійна сегрегація.

Постановка проблеми. Демократизація сучасного українського суспільства передбачає створення рівних можливостей для самореалізації особи незалежно від її соціального походження, національності, віку, статі. Проголосивши себе демократичною, правовою і соціальною державою, Україна тим самим узяла зобов'язання дотримуватися вимог міжнародного співтовариства відносно рівноправ'я громадян, у тому числі за статевою ознакою.

Останнім часом необхідність досліджень у сфері праці жінок стає усе більш актуальною для сучасної України. Падіння рівня життя, обмеженість доступу до